

بررسی الگوی آشناسازی با مبانی و اصول فکری امامین انقلاب اسلامی بر اساس مفاهیم موجود در آثارشان

حمیدرضا منیری حمزه کلایی^{*}

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۲۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۲۱

فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج، سال بیست و ششم، شماره ۱۰۱، زمستان ۱۴۰۲

 20.1001.1.1735501.1402.26.101.6.2

چکیده

آشنا نمودن و معرفی مبانی و اصول فکری امامین انقلاب اسلامی به نسل‌های مختلف انقلاب خصوصاً نسل جدید در قالب الگوی متخذ از آثار علمی و بیانات خودشان از ضرورت‌های اساسی است که می‌توان از طریق پیاده‌سازی این الگو (به‌عنوان یک اصل مهم و اساسی)، مسیر تحقق منویات امام خمینی و مقام معظم رهبری را هرچه بیشتر عملیاتی نمود. در این راستا این سوال مطرح می‌شود که مدل و روش علمی جهت آشناسازی نسل‌های گوناگون کشور با مبانی و اصول فکری امامین انقلاب اسلامی مبتنی بر آثارشان، چیست؟ برای تبیین این موضوع از چارچوب نظری علل اربعه در فلسفه اسلامی استفاده شده است. بر اساس این چارچوب، تحقق الگوی آشناسازی با مبانی فکری امامین انقلاب اسلامی مبتنی بر آثارشان، مستلزم تحقق چهار علت مادی؛ صوری؛ فاعلی و غایی می‌باشد. دست یافتن به علت‌های مذکور مبتنی بر آثار امامین انقلاب دغدغه اصلی این پژوهش می‌باشد. محقق در این راستا به یافته‌های ذیل دست‌یافت:

منابع و مبانی الگوی آشناسازی در آثار امامین انقلاب، شامل سه منبع مهم دین در قالب حوزه‌های علوم نافع می‌باشد. افراد، نهادها و کارگزاران الگوی آشناسازی در آثارشان؛ ولی فقیه، خواص اهل حق (به‌عنوان افراد) و نهاد حکومت و نهادهای فرهنگی همانند مساجد و کانون‌های فرهنگی، به‌عنوان نهاد، می‌باشند. سطوح، انواع و ابعاد الگوی آشناسازی در آثارشان، آشنا سازی با مراتب اولیه، متوسط و عالی انسان می‌باشد و هدف غایی الگوی آشناسازی در آثارشان، پرورش انسان مهذب و تربیت‌یافته می‌باشد. در پایان بر اساس یافته‌های پژوهش، پیشنهادهایی، ارائه شده است.

کلیدواژه:

الگوی آشناسازی، مبانی امامین انقلاب اسلامی، علل اربعه، آثار علمی و بیانات امامین انقلاب.

^۱. استادیار گروه آموزشی معارف اسلامی دانشگاه مازندران، ایران، بابلسر، (نویسنده مسئول) پست الکترونیک

h.moniri@umz.ac.ir

۱- مقدمه و بیان مسئله:

۱-۱- مقدمه موضوع

انقلاب اسلامی در راستای به فعلیت رساندن استعداد‌های نهفته در خود، پس از هر مرحله‌ای ناگزیر از انتقال ارزش‌های رهبران خود به نسل‌های جدید است. احیای مبانی و اصول فکری و ترویج، تعمیق و توسعه اندیشه‌های امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری، راهبرد اصلی نظام و به‌عنوان مسیر آینده انقلاب می‌باشد لذا تبیین مبانی و اصول فکری ایشان و معرفی آن به نسل‌های آینده انقلاب از ضرورت‌های اساسی است که باید به‌عنوان یک اصل مهم و اساسی در مسیر پیش روی نظام اسلامی قرار گیرد و به‌عنوان یک منشور بسیار مهم، عملیاتی و اجرایی شود.

یکی از ابزارهای احیای مبانی و اصول فکری امامین انقلاب اسلامی، در قالب ترسیم یک مدل علمی آشناسازی، هست. لازم به ذکر است اگر این الگوی آشناسازی با اصول فکری امامین انقلاب اسلامی، متخذ از آثار علمی و بیانات خودشان باشد، مسیر احیا و عملیاتی نمودن مبانی و اصول فکری‌شان، دست‌یافتنی‌تر و سهل‌الوصول‌تر خواهد شد. به‌عبارت‌دیگر آشنا نمودن و معرفی مبانی و اصول فکری امامین انقلاب اسلامی به نسل‌های مختلف انقلاب خصوصاً نسل جدید در قالب الگوی برگرفته‌شده از آثار علمی و بیانات خودشان از ضرورت‌های اساسی است که می‌توان از طریق پیاده‌سازی این الگو (به‌عنوان یک اصل مهم و اساسی)، مسیر تحقق منویات امام خمینی و مقام معظم رهبری را هرچه بیشتر عملیاتی نمود.

از این‌رو مسأله اصلی این پژوهش، واکاوی الگوی علمی معرفی و آشناسازی با مبانی و اصول فکری امامین انقلاب اسلامی به نسل‌ها مختلف خصوصاً نسل جدید بر اساس آثارشان می‌باشد.

در این راستا جهت دستیابی به آرمان بلند تحقق آشناسازی نسل‌های مختلف جامعه با مبانی و اصول فکری امام خمینی و مقام معظم رهبری، باید نقطه تصمیم را به‌درستی از آثار خودشان شناخت تا بتوان ابعاد و مؤلفه‌های اندیشه‌های ایشان را به نسل‌های مختلف جامعه شناساند و مسیر را بر اساس آن پیمود؛ و حال آنکه با بررسی در آثار علمی مرتبط با الگوی آشنا سازی با مبانی و اصول فکری امامین انقلاب اسلامی، اثر قابل توجهی مشاهده نشده و لذا می‌توان گفت در این زمینه منفعلانه عمل شده است و نتوانستیم الگوی مربوطه

را کشف کنیم و در نتیجه با ملاک قرار دان آن در دستگاه‌ها و ادارات تصمیم‌گیر فرهنگی، آن را عملیاتی نمود.

لذا محقق در این پژوهش بر آن است تا با شناخت مفاهیم مورد استفاده در آثار علمی و بیانات امامین انقلاب و پیدا کردن یک زمینه‌ی ذهنی نسبت به مسئله‌ی مطرح‌شده و روش تفسیر متن به متن، به مدل و روش علمی مناسب جهت آشناسازی نسل‌های گوناگون کشور با مبانی و اصول فکری امامین انقلاب اسلامی بر اساس مفاهیم موجود در آثارشان، برسد.

۲- ادبیات موضوع و پیشینه

با توجه به اینکه پژوهش حاضر به جستجوی دلالت‌های اندیشه امامین انقلاب اسلامی جهت کشف و تبیین مدل و روش علمی جهت آشناسازی نسل‌های گوناگون کشور با مبانی و اصول فکری‌شان بر اساس مفاهیم موجود در آثارشان، می‌پردازد، بنابراین در بخش ادبیات نظری ضرورت دارد به حوزه نظری مربوط به الگوی آشناسازی و مبانی فکری امامین انقلاب اسلامی پرداخته شود.

۲-۱. الگوی آشناسازی؛ با لحاظ به تعریف الگو که به شیوه‌هایی از زندگی اطلاق می‌شود که از فرهنگ نشات می‌گیرند و افراد به هنگام عمل به‌طور طبیعی با این الگوها سروکار دارند و اعمال آن‌ها با این الگوها تطابق می‌یابد. (ساروخانی، ۱۳۷۰، ص ۶۴۰) در این تحقیق مراد از الگوی آشناسازی با ابعاد فکری امام خمینی ره و مقام معظم رهبری، مدل و روش مناسب علمی مبتنی بر آثار امامین انقلاب می‌باشد که با ترسیم درست مؤلفه‌های فکری-شان، قابلیت آشنا نمودن نسل‌های بعد از انقلاب با ابعاد و مؤلفه‌های اندیشه‌های ایشان را دارا باشد.

۲-۲. مبانی و اصول فکری امامین انقلاب اسلامی؛ بسیاری از صاحب‌نظران و پژوهشگران، معتقدند که انقلاب اسلامی ایران یکی از عوامل مهم و تأثیرگذار در پیشبرد روند بیداری و آگاهی مسلمانان و افزایش فعالیت‌های مؤثر اسلامی در جوامع مسلمانان بوده است (شیرودی، ۱۳۸۸، ص: ۲۱) بی‌شک این انقلاب بدون داشتن پشتوانه نظری نه به وجود می‌آمد و نه دوام پیدا می‌کند چراکه هر انقلابی به دلیل آنکه نظام سیاسی مستقر را تخریب می‌کند و یک نظام سیاسی دیگر را به وجود آورد، ناچار برای نظام مطلوب آینده خود یک پشتوانه فکری و نظری دارد (محمدی و همکاران، ۱۴۰۱، ص ۱۴۷) در غیر این صورت مهندسی اجتماعی بعد از انقلاب، موفق نخواهد بود و نظام از هم خواهد پاشید. پشتوانه

فکری و نظری قبل، حین و بعد از انقلاب اسلامی، متأثر از امام خمینی ره و سپس مقام معظم رهبری می‌باشد که دارای مبانی و اصول فکری مبتنی بر تامل نظری و فلسفی در حوزه اندیشه و تفکر می‌باشند و نفس همین تأمل نظری و فراگرد عقلی، تحولی کم‌سابقه در تاریخ اندیشه سیاسی شیعه است که مکتب فکری نوینی را به وجود آورد و مبنای انقلاب اسلامی هم می‌باشد.

۲-۳. چارچوب نظری پژوهش؛ چارچوب نظری این تحقیق، نظریه علل اربعه در فلسفه اسلامی می‌باشد. گرچه ارسطو برای نخستین بار در تاریخ فلسفه، نظریه علل اربعه را مطرح کرد و از آن برای بررسی ساختار رویدادهای طبیعت و توجیه تغییرات عالم بهره گرفت (سالم و همکاران، ۱۳۸۹، ص ۱۱۴) امام خمینی به‌عنوان یک فیلسوف سیاسی و مقام معظم رهبری هم کرارا از علل اربعه در آثار و بیاناتشان بهره گرفته‌اند... (امام خمینی، ۱۳۸۱، ج ۳، ص ۱۴۹) (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۱/۸/۲۴)

دلیل استفاده از علل اربعه؛ در بررسی الگوی آشناسازی با مبانی و اصول فکری امامین انقلاب اسلامی، این است که از منظر فیلسوفان، هر امر حادثی نیازمند چهار علت است: علت مادی، صوری، فاعلی و غایی. (محمدتقی مصباح، ۱۳۶۶، ص ۲۶) به یک معنا وقتی از پدیده‌ای که نبوده است و به وجود آمده است، پرسش می‌کنیم، در واقع از این چهار علت سؤال کرده‌ایم. از این منظر هرگاه از فلسفه الگویی پرسیده شود، چهار پرسش فوق مدنظر می‌باشد. (لک زایی، ۱۳۸۹، ص ۹۳) البته جهت اینکه سؤال‌های فلسفی مذکور، در ادبیات موسوم در موضوعات سیاسی قرابت یابد، می‌توان این سؤالات را به شکل ذیل هم مطرح کرد: ۱. مبانی و منابع الگوی آشناسازی با مبانی و اصول فکری امامین انقلاب اسلامی چیست؟ ۲. انواع، سطوح و ابعاد الگوی موردنظر چیست؟ ۳. افراد و نهادهای مرتبط با ایجاد و مدیریت الگوی موردنظر چه افراد و نهادی هستند؟ ۴. هدف از الگوی موردنظر چیست؟

۳- روش تحقیق

نویسندگان (سال) - روش	اهداف و یا سؤالات اصلی	مهم ترین یافته‌ها
گودرزی و همکاران (۱۴۰۱) روش تحلیل مضمون	تبیین مفهوم هدایت افکار عمومی با استناد به نظریات علمی و با استفاده از منظومه فکری امامین انقلاب اسلامی	ایجاد زمینه شناخت منظومه فکری امامین انقلاب اسلامی حول مسئله هدایت افکار عمومی جامعه
شرفی و عبدالملکی (۱۴۰۰) روش تحلیل گفتمان پسا ساختارگرایی	تبیین استعاره‌های گفتمان ساز مقام معظم رهبری برای تبیین تمدن نوین اسلامی در مراحل سه‌گانه "تمدن سازی، تمدن پروری و تمدن داری"	ارائه مدل گفتمان سازی (انتزاعی و انضمامی) تمدنی مقام معظم رهبری در طول چهار دهه رهبری ایشان
محمدی و همکاران (۱۴۰۱) روش توصیفی - تحلیلی	تبیین روش مختار امامین انقلاب اسلامی با نگاهی نو، در بستر تربیت لقمانی در رهیافت قرآنی	امامین انقلاب ضمن آگاهی کامل از روش‌های تربیتی قرآن و فرآیندهای مؤثر آن در جامعه سازی و تربیت فردی بهره گرفتند
بهمن، شعب (۱۳۹۷) روش توصیفی - تحلیلی	تبیین شاخصه‌ها در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در اندیشه‌ی مقام معظم رهبری	شاخصه‌ها و ارکان اسلامی (مسئله مبدأ، مسئله معاد، مسئله عدم تفکیک دنیا و آخرت، مسئله انسان و نگاه اسلام به انسان، مسئله حکومت، مسئله عدالت و نگاه غیرمادی به اقتصاد) از جمله عوامل مؤثر در تدوین الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت را از منظر حضرت آیت‌الله خامنه‌ای می‌باشد

از منظر امامین انقلاب مهم‌ترین موتور محرکه انقلاب اسلامی، انقلابی گری می‌باشد	شناسایی و تبیین ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های گفتمان انقلابی گری از دیدگاه امامین انقلاب	غلامی و سعیدی شاهرودی (۱۳۹۹) روش کمی و میدانی
طرح الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت موجب توجه به ابعاد خارجی و کاربرد آن در جهان اسلام شده است	چگونگی اثربخشی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در جهان اسلام	بهمن، شعیب (۱۳۹۷) روش توصیفی- تحلیلی
تحقق تمدن اسلامی منوط به تحقق سه مرحله است: الف: تولید نظریه توسط حوزه علمیه ب: تولید علم توسط دانشگاه پ: کاربرد در سطح خرد توسط گروه‌های خودجوش	تبیین نظر آیه الله خامنه‌ای در باب لوازم پیشینی تحقق دولت، جامعه و تمدن اسلامی	جهان‌بین و معینی پور (۱۳۹۳) روش توصیفی- تحلیلی
اثبات نظریه اختیاری بودن ظهور در اندیشه و سیره عملی امامین انقلاب و مکتب شهید سلیمانی	تبیین نقش راهبردی مکتب امامین انقلاب در زمینه ظهور با تأکید بر مکتب شهید سلیمانی	شاهرخی و همکاران (۱۴۰۲) روش توصیفی- تحلیلی

وجه نوآوری مقاله حاضر نسبت به مطالعات پیشین: با بررسی‌های به‌عمل‌آمده بر روی پژوهش‌های انجام‌شده در این زمینه می‌توان گفت، تاکنون اثر علمی با بهره گرفتن از چارچوب نظری علل اربعه (که چهار علت مادی صوری؛ فاعلی و غایی مدل و الگوی علمی آشناسازی نسل‌های گوناگون کشور با مبانی و اصول فکری امامین انقلاب اسلامی بر اساس آثارشان را به دست آورد) دیده نشده است از این‌رو این پژوهش درصدد است به این مهم بپردازد.

۴- یافته‌های تحقیق

این پژوهش از نوع بنیادی است زیرا نتایج این پژوهش می‌تواند در تبیین راهبردهای بنیادین برای مجموعه نهادهای تصمیم‌گیر در امور فرهنگی، مفید واقع شود.

روش‌های گردآوری داده‌ها: در این پژوهش گردآوری داده‌ها به‌صورت کتابخانه‌ای و مطالعه اسنادی بوده است. بر این اساس تمامی آثار علمی و بیانات امامین انقلاب اسلامی بررسی و جستجو شد.

روش‌های تحلیل داده‌ها: روش‌شناسی مورداستفاده در این مقاله، روش‌شناسی کیفی است. شیوه‌ای از پژوهش کیفی است که در آن، با شیوه‌های غیر کمی و غیر آماری و با استناد به بیانات و منظومه فکری اندیشمند یا اندیشمندانی، نظریه یا الگویی تکوین یابد (استراس و کوربین، ۱۳۸۴، ص ۱۷) برای این مهم از روش مفهوم‌شناسی و روش تفسیر متن به متن به‌عنوان روش عملیاتی تحقیق استفاده شده است (جهت تبیین بیشتر ر.ک: راس من و همکاران، ۱۳۹۵) در این پژوهش مفهوم‌شناسی عبارت است از شناخت مفاهیم مورداستفاده در آثار علمی و بیانات امامین انقلاب و پیدا کردن یک زمینه‌ی ذهنی نسبت به مسئله‌ی مطرح‌شده و روش تفسیر متن به متن به این معناست که برای شناخت مفاهیم، بهتر است پیش از مراجعه به سایر منابع، از تفسیر متن به متن آثار امامین انقلاب برای تبیین دیگر مباحث موجود در آثارشان، استفاده شود.

روایی و پایایی یافته‌های تحقیق: پس از تبیین مفاهیم موضوع در آثار علمی و بیانات امامین انقلاب اسلامی، در صورت لزوم به بررسی و تطبیق این یافته‌ها با مفاهیم متناظر در متون و منابع دینی، گفتمان انقلاب اسلامی، قول بزرگان یا تحلیل و تبیین‌های پژوهشگران از آثار امامین انقلاب، نیز پرداخته شد.

۵. یافته‌های پژوهش

۵-۱. منابع و مبانی الگوی آشناسازی با اصول فکری امامین انقلاب اسلامی در

آثارشان، به‌عنوان علت مادی

علت مادی چیزی است که شیء از آن ایجاد می‌شود (لک‌زایی، ۱۳۹۱، ص ۶۲) با استناد به آثار امامین انقلاب اسلامی، منابع و مبانی الگوی آشناسازی با اصول فکری امامین انقلاب اسلامی به‌عنوان متغیر مستقل، شامل منابع معرفتی، ارزشی و احکام متخذ از کتاب و سنت می‌باشد. امام خمینی ره با استناد به حدیث «إِنَّمَا الْعِلْمُ ثَلَاثَةٌ آيَةٌ مُحْكَمَةٌ أَوْ قَرِيضَةٌ عَادِلَةٌ أَوْ سُنَّةٌ قَائِمَةٌ وَمَا خَلَاهُنَّ فَهَوَ فَضْلٌ» (کلینی، ۱۴۰۷ هـ ق، ج ۱، ص ۳۲) علم نافع را با توجه به سه نشئه آخرت، برزخ و دنیا، در سه شاخه شناختی، فقهی و اخلاقی طبقه‌بندی نمودند (امام خمینی، ۱۳۷۷، ص ۳۸۷) لذا می‌توان این‌گونه استنباط کرد در آثار امام ره مهم‌ترین منابع آشنا شدن با شخصیت فکری‌شان، منابع معرفتی، ارزشی و احکام می‌باشد. در این راستا مقام معظم رهبری که مکتب و مبنای امام خمینی (ره) را مبنا و قاعده‌ی فکری خود می‌داند (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۶۹/۳/۱۴)، بعثت نبی مکرم اسلام را دعوت مردم

به معرفت، ارزش‌ها و احکام می‌دانند (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۸/۴/۲۹) بنابراین مهم‌ترین منابع آشناسازی با مبانی فکری مقام معظم رهبری، آشنا شدن به سه منبع مهم دین در قالب حوزه‌های علوم نافع، می‌باشد.

منابع معرفتی؛ از منظر امام خمینی ره انسان در اثر شناخت و ایمان به منابع معرفتی در دین؛ از انسان طبیعی لحمی حیوانی بشری، به سمت انسان لاهوتی الهی ربّانی روحانی حرکت کند (امام خمینی، ۱۴۰۰، ص ۳۰۸) و لذا در حدیث شریف از امام علی این‌گونه آمده است «أَوَّلُ الدِّينِ مَعْرِفَتُهُ» «اول دین، معرفت و شناخت خداوند است». (نهج البلاغه، ص ۳۹، خطبه ۱). لازم به ذکر است بین علم با ایمان فرق دارد چراکه گاهی فردی به واقعیت علم دارد، اما ایمان ندارد مثلاً مرده‌شوی از مرده نمی‌ترسد، زیرا یقین دارد که مرده قدرت اذیت و آزار ندارد (امام خمینی (الف)، ۱۳۷۸، ص ۴۷) لذا دلیل انجام اعمال خلاف دین با وجود علم به عقاب، این است که ایمان در شخص راسخ نشده و به کیفر اعمال و کردار خود باور ندارد (همان، ۴۹) از منظر ایشان عدم شناخت و ایمان و در نتیجه تحقق جهل مرکب؛ منشأ اصلی رذالت اخلاقی و در نتیجه قذارات معنویّه می‌شود که تطهیر آن با هفت دریا ممکن نیست (امام خمینی (ب)، ۱۳۷۸، ص ۵۸)

منابع ارزشی؛ در آثار امام ره اهمیت اتصاف به فضایل اخلاقی به آن حد است که حتی با آموختن صرف فقه که اشرف علوم است، شخص به وظایف و تکالیف خود به‌طور کامل عمل نکرده است؛ زیرا در اسلام اگر علم فقه با اخلاص و قصد قربت و دوری از هواهای نفسانیه باشد، هدف شارع محقق می‌شود و الاّ علومی همانند فقه اگر برای غیر خدا باشد، وزر و وبال است (امام خمینی (الف)، ۱۳۷۸، ص ۱۹) از این‌رو کلیه امور دنیوی اگر موجب توجه انسان به دنیا و غفلت از خداوند متعال شود، باعث حجب ظلمانی می‌شود (همان، ص ۴۶) لذا تطهیر باطن هدف مهم شارع می‌باشد (امام خمینی (الف)، ۱۳۷۸، ص ۵۷) زیرا عدم طهارت باطن که همان «قذارات باطنیه» است، موجب دور شدن از سعادت و وارد شدن به جهنّم اخلاق می‌شود که به گفته اهل معرفت بالاتر و سوزنده‌تر است از جهنّم اعمال، می‌باشد (همان، ص ۵۷) در بیانات مقام معظم رهبری هم بعد از منابع اعتقادی، مهم‌ترین منبع آشناسازی با شخصیت فکری ایشان، تربیت اخلاقی یعنی اتصاف به مکرمات‌های اخلاقی، فضیلت‌های اخلاقی می‌باشد (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۸/۴/۲۹)

منابع احکامی؛ مراد این است که شخص مستقیم یا غیرمستقیم بر اساس متون دینی به دنبال سازوکارهای تطبیق فقه در حوزه‌های گوناگون و هم‌چنین به دنبال تبیین ظرفیت‌های

درونی فقه برای پاسخگویی به هنگام برآمدن نیازها و پرسش‌گری‌های جدید در عرصه‌های مختلف زندگی فردی و اجتماعی، باشد. (مطهری، بی تا ص ۵۲) از این رو با توجه به اینکه از منظر امام ره فقه اشرف علوم می‌باشد (امام خمینی (الف)، ۱۳۷۸، ص ۱۹) بی‌شک منابع فقهی از مهم‌ترین منابع الگوی آشنا شدن با شخصیت فکری ایشان می‌باشد. در بیانات مقام معظم رهبری هم بعد از منابع اعتقادی و اخلاقی، مهم‌ترین منبع آشناسازی با مبانی فکری ایشان، تربیت فقهی و یا تربیت قانونی یعنی شناخت و عمل دستورات و احکام دین در حوزه‌های فردی و اجتماعی می‌باشد (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۸/۴/۲۹)

۵-۲. افراد، نهادها و کارگزاران الگوی آشناسازی با اصول فکری امامین انقلاب

اسلامی، به‌عنوان علت فاعلی

با توجه به اینکه علت فاعلی چیزی است که وجود شیء به آن است (لک‌زایی، ۱۳۹۱، ص ۶۲) دست‌یابی به اهداف و غایات آشناسازی با الگوی آشناسازی با اصول فکری امامین انقلاب اسلامی، منوط به وجود افراد، کارگزاران و نهادهایی به‌عنوان علت فاعلی هست که در آثار علمی و بیاناتشان عبارت است از:

۱-۲-۵. افراد و کارگزاران؛

الف: ولی فقیه

از مهم‌ترین افراد الگوی آشناسازی با اصول فکری امامین انقلاب به‌عنوان علت فاعلی، ولی فقیه می‌باشد. از منظر امام ره گستره اختیارات ولی فقیه در راستای آشنا نمودن جامعه با معارف دین همانند ولایت مطلقه‌ای پیامبر اسلام که از جانب خدا به نبی اکرم واگذار شده است، می‌باشد و لذا آن را از اهم احکام الهی که بر جمیع احکام شرعی الهیه تقدم دارد، قلمداد می‌کند (امام خمینی (پ)، ج ۲۰، ص ۴۲۱) ایشان حتی افرادی که ولی فقیه منصوب می‌کند را واجب‌التبایع می‌داند (بیانات امام خمینی، ۱۳۵۷/۱۱/۱۶) لذا از منظر ایشان اثر مترقی بسیار زیادی بر ولایت فقیه مترتب است (بیانات امام خمینی، ۱۳۵۷/۸/۱۶) از منظر مقام معظم رهبری هم کار ویژه اصلی نقش علما و روشنفکران دینی (که در رأس آنها ولی فقیه قرار دارد) در مدیریت و رهبری، در سه بُعد اصلی «تبیین و روشن‌گری»، «الهام بخشی و هدایت‌گری» و «انسجام‌بخشی و وحدت‌آفرینی» پیکربندی می‌شود (علی زاده و ولایتی، ۱۳۹۶، ص ۱۳۹) لذا بر اساس آثارشان می‌توان گفت با برابری پیغمبر (ص) و امام

ع) و فقیه در ولایت سیاسی، هرچقدر اعمال این اختیارات فقیه مهیاتر باشد، آشنا شدن با اصول و مبانی فکری امامین انقلاب مهیاتر خواهد بود.

ب: خواصِ خواص

با بررسی در آثار امامین انقلاب، خواصِ خواص؛ علت فاعلی الگوی آشناسازی با اصول و مبانی امامین انقلاب محسوب می‌شوند. اگر جامعه اسلامی را همانند یک هرم در نظر بگیریم، از منظر می‌توانیم از رأس تا قاعده هرم را به سه بخش تقسیم کنیم: امام جامعه، مردم، خواصِ خواص. شأن امام هدایت‌گری و نظارت است. شأن مردم و تصمیم‌گیری و سرنوشت سازی است؛ و شأن خواصِ خواص، انتقال‌دهنگی و تبیین‌گری است. (خدادی و منیری، ۱۳۹۸، ۱۷۷) در واقع اگر قرار است کار ولی، درست در بین مردم پیگیری و محقق شود و جامعه اسلامی دقیقاً بر اساس شاخص‌های امام جامعه حرکت کند، باید مجموعه‌ای با نصاب کمی از نیروهای واسط، خواص و کیفی وجود داشته باشند و بتوانند انتقال‌دهنده، کمک‌کننده، هدایت‌کننده و مدیریت‌کننده منویات امام جامعه باشند. (خانی، ۱۳۹۵، ۷۳). لذا این افراد، جمعی از نیروهای مؤمن انقلابی، خواص و نخبگان جامعه اسلامی هستند که طی مراحل، در آنان تحول معرفتی و معنوی و فقهی ایجاد خواهد شد. این جمع سازمان‌یافته و خودجوش، می‌توانند در چند بُعد کلان اقدامات لازم جهت آشنا نمودن مردم خصوصاً نسل جوان با مبانی فکری امامین انقلاب اسلامی را انجام می‌دهند (بیانات مقام معظم رهبری، ۹۴/۴/۶) خود این افراد که انتقال‌دهنده، کمک‌کننده، هدایت‌کننده و مدیریت‌کننده منویات امام جامعه می‌باشند، لایه‌هایی دارند که عبارت‌اند از:

- **ایده‌پردازان؛** یک نوع از کارهای خواصِ اهل حق، ایده‌پردازی است که توسط ایده‌پردازان که تقریباً نزدیک به کار رهبری است، انجام می‌گیرد مثل عالمی که پس از صحبت امام جامعه بر اساس تکلیف انسانی، مذهبی، ملی و اخلاقی، دست به تبیین می‌زند (امام خمینی (پ)، ۱۳۷۸، ج ۱۷، ص ۵۰۱) از منظر امام، ایده‌پردازی کار عالم است چرا که آن‌ها نقش مهم و مسئولیت بزرگی دارند و لذا ایده‌پردازی کار سطوح پایین نیست (همان، ج ۱۵، ص ۳۳۳) بنابراین ویژگی افرادی که مدیریت کلان راهبری انجام می‌دهند؛ این است که کلان‌نگرند و به اهداف نگاه می‌کنند و نیاز به تشکل، امور اداری و کارهای دبیرخانه‌ای ندارند البته این افراد با هم بسیار هماهنگ‌اند؛ بنابراین آن‌ها ایده‌پرداز، طراح، راهبر و نویسنده و امثال این‌ها می‌باشند (بیانات مقام معظم رهبری،

این‌ها همان لایه‌ای هستند که متصل به رهبری هستند و خطوط اصلی را طراحی می‌کنند. کاری که انجام می‌دهند تصمیم‌سازی برای رهبری است و در ادامه، تصمیمات رهبری را تبدیل به خطوطی می‌کنند تا عملیاتی شود.

• **پیشتان؛** یکی دیگر از لایه‌های خواص اهل حق، پیشتانان هستند که رتبه آن‌ها بعد از ایده‌پردازان می‌باشد. این افراد برنامه‌محور هستند البته خودشان بازوهای می‌توانند داشته باشند. آن‌ها برنامه‌های کلان را طراحی می‌کنند و هماهنگی‌شان هماهنگی تشکلی و در حد متوسط می‌باشد. در این راستا مقام معظم رهبری معتقدند مدیران جوان، کارگزاران جوان، اندیشمندان جوان، فعالان جوان، در همه‌ی میدان‌های سیاسی و اقتصادی و فرهنگی و بین‌المللی و نیز در عرصه‌های دین و اخلاق و معنویت و عدالت، باید شانه‌های خود را به زیر بار مسئولیت دهند (بیانیه گام دوم انقلاب، ۹۷/۱۱/۲۴)

• **ملازمان؛** سومین بخش از خواص اهل حق، ملازمانند که بدنه و قسمت اصلی خواص اهل حق می‌باشند. لذا در این بخش باید سرمایه‌گذاری شود و نیرو تربیت کرد. در این افراد تحولات ایمانی، گفتمانی، ساختاری و رفتاری باید اتفاق بیفتد. آن‌ها کنشگران سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، علمی و اقتصادی‌اند و بر اساس وظایف محوله کار می‌کنند. (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۸/۳/۱) آن‌ها بر اساس چشم‌انداز نظام اسلامی در یک حرکت عمومی و با محوریت جوان متعهد به‌پیش می‌روند (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۸/۳/۱)

۲-۲-۵. نهادها؛

دومین مفهومی که برای علت فاعلی آشناسازی با اصول و مبانی فکری امامین انقلاب اسلامی، مطرح می‌شود، نهاد است. نهادهای مهم در هر جامعه عبارت‌اند از ۱. نهادهای سیاسی که در مرتبه‌ی اعلا می‌باشند، نهاد حکومت است؛ ۲. نهادهای اقتصادی؛ ۳. نهادهای فرهنگی همانند مساجد و کانون‌های فرهنگی. از منظر امامین انقلاب در فرایند آشناسازی، با توجه به مهم و اصلی بودن نهاد حکومت و نهادهای فرهنگی که با فعالیت‌های علمی، هنری و دینی و بیانی با سنت‌های جامعه ارتباط دارد (آقابخشی، ۱۳۸۶، ۳۱۹) از این‌رو در این پژوهش، به نهاد حکومت و نهادهای فرهنگی به‌عنوان علت فاعلی آشناسازی با اصول و مبانی فکری امامین انقلاب، پرداخته می‌شود.

الف: نهاد حکومت؛

از منظر امام خمینی فلسفه حکومت اسلامی، برای هدف‌های عالی و برقرار کردن حق و از بین بردن باطل است از این رو با نقل حدیثی از امام علی علیه السلام «اللَّهُمَّ، إِنَّكَ تَعْلَمُ أَنَّهُ لَمْ يَكُنِ الَّذِي كَانَ مِنَّا مُنَافِسَةً فِي سُلْطَانٍ، وَلَا التَّمَّاسَ شَيْءٍ مِنْ قُضُولِ الْحُطَامِ. وَ لَكِنْ لِنَرْدِ الْمَعَالِمِ مِنْ دِينِكَ، نُظْهِرَ الْإِصْلَاحَ فِي بِلَادِكَ فَيَأْمَنَ الْمَظْلُومُونَ مِنْ عِبَادِكَ، وَ تَقَامَ الْمُعْطَلَّةُ مِنْ حُدُودِكَ» هدف حکومت در اسلام را رقابت برای به دست گرفتن قدرت سیاسی، یا جستجوی چیزی از اموال ناچیز دنیا، معرفی نمی‌کند، بلکه هدف حکومت جهت عبارت‌اند از بازگرداندن و تحقق اصول روشن دین خدا و اصلاح کشور؛ ایمنی پیدا کردن مردم ستم دیده و به اجرا درآمدن قوانین و یا قانون جزای تعطیل شده و بی اجرا مانده. (امام خمینی، ۱۴۰۹ ه ق، ص ۵۶) امام ره معنای واقعی حکومت در اسلام، در رفتار حاکم بر اساس قوانین اسلام، رفتارش با رعیت و سایر مردم، تطابق رفتار کارمندان دولت، قضات، فرهنگی‌ها بر اساس دین مبین اسلام، می‌داند (سخنرانی در جمع ایرانیان مقیم خارج (حکومت علی (ع) الگوی حکومت‌ها)، ۱۳۵۸/۸/۲۸)

مقام معظم رهبری همانند امام خمینی ره فلسفه حکومت اسلامی را مبتنی بر فقه اجتماعی، فقه حکومتی، فقهی که می‌خواهد نظام زندگی ملت‌ها را اداره کند و باید پاسخگوی مسائل کوچک و بزرگ ملت‌ها باشد، می‌داند. (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۰/۳/۱۴) از این رو از منظر امامین انقلاب اسلامی، نهاد حکومت به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین نهادهای آشناسازی با اصول و مبانی فکری‌شان محسوب می‌شود.

ب: نهادهای فرهنگی همانند مساجد و کانون‌های فرهنگی؛

کارویژه اصلی نهادهای فرهنگی تلاش برای انتقال دادن و فرصت‌سازی برای بینش بیشتر و بهتر و عمیق‌تر فرهنگ و ارزش‌های الهی است. تربیت فرهنگی انتخاب آگاهانه فرهنگ الهی و عوامل تربیت فرهنگی شامل خودباوری، خودآگاهی، مبارزه‌طلبی، فرهنگ خودی و استقلال فرهنگی است. (خنکدار طارسی، سلحشوری، ۱۳۹۲، ص ۱۱۵) بی‌شک کانون‌های فرهنگی مصادیق متعدد و متنوعی دارند اما به علت کمی مجال، صرفاً از منظر امامین انقلاب، به کارکرد نهاد مساجد به‌عنوان علت فاعلی آشناسازی با اصول و مبانی فکری‌شان اکتفا می‌شود.

نقش مساجد در افزایش مقاومت و تحکیم هنرمندانه‌ی حصار فرهنگی، مهم ارزیابی می‌شود زیرا مسجد فقط مکان عبادت نیست، بلکه معرفت‌افزایی و هدایت انسان‌ها نیز از نقش‌های

مهم مساجد است. (بیانات در دیدار ائمه جماعات مساجد استان تهران، ۱۳۹۵/۱/۳۱) لذا نقش علما و مساجد در انقلاب اسلامی پررنگ می‌باشد (امام خمینی (پ)، ج ۱۱، ص ۴۶۱) سیره عملی پیامبران الهی نشان می‌دهد، ارشادهای ایمانی و نصیحت‌های اخلاقی، پاسخ گفتن به مسائل دینی و شبهات و تمام امور مربوط به تعلیم و تعلم، همه در سنگر مسجد بوده‌اند. در این میان، اولویت اقامه نماز جمعه در مسجد و خطبه‌های سیاسی-اجتماعی آن، محور بودن مسجد در اندیشه سیاسی را برای ما نمایان می‌سازد بنابراین کارکرد فرهنگی نهاد مسجد با توجه به لزوم ذکر حقایق و معارف دینی و مناقب ائمه اطهار، روشن کرده ذهن و دل مسجیدی‌ها از معارف دینی می‌باشد (بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۱/۷/۱۹) البته به‌عنوان موید بحث در روایات ماثوره کارکرد نهاد فرهنگی مساجد را می‌توان در موارد ذیل برشمرد:

- مسجد به‌عنوان مدرسه و محل تعلیم (ابن بطوطه، ۱۳۷۶: ۲۲۴)
- تبلیغ و آگاه‌سازی افکار عمومی (ابن ماجه، بی تا ج ۱، ص ۸۲)
- دخالت و نظارت امام جامعه اسلامی در امور مربوط به اداره‌ی مساجد (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۳، ص ۲۹۵)
- محل تبیین صحیح امر به معروف و نهی از منکر (کلینی، ۱۴۰۷، ج ۳، ص ۳۸۵)
- کانون فعالیت‌های اجتماعی مانند کمک‌رسانی، همدلی و مشاوره با اقشار جامعه (متقی هندی، ۱۹۸۹ م، ج ۷، ص ۵۷۰)

۳-۵. سطوح، انواع و ابعاد الگوی آشناسازی با اصول فکری امامین انقلاب اسلامی، به‌عنوان علت صوری

مراد از علت صوری چیزی است که شیء به‌وسیله آن وجود پیدا می‌کند و باوجود آن، شیء بالقوه، بالفعل می‌شود (ملاصدرا، ۱۳۸۷، ص ۷۶-۷۵) فاعل بر اساس مواد، خودش به ایجاد صورت بر اساس هدفی که دارد، می‌پردازد (لک‌زایی و سنقری، ۱۳۹۴، ص ۲۰) امام خمینی ره و شاگرد مکتب ایشان مقام معظم رهبری (به‌عنوان نمونه رک: بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۹۱/۷/۲۰) با تکیه بر آراء و مبانی حرکت متعالیه صدرایی، نفس را کمال و صورت بدن (بمثابه ماده) می‌دانند (ملاصدرا، ۱۹۸۱ م، ج ۷، ص ۱۸۴) و در باب سطوح و مراتب مختلف نفوس در انسان‌ها بر اساس حرکت جوهری نظریه‌پردازی می‌کنند؛ در این الگو، انسان‌ها در مراحل مختلف رشد از سطح پایین تا سطح متعالی تنوع می‌یابند، لذا برای ترسیم نیازها و ضروریات زیست آدمی نیز باید به ازای مراتب مختلف انسانی، سخن گفت. از این‌رو لازم است تا سطوح نفس که حقیقت یک انسان می‌باشد، به‌عنوان سطوح، انواع و

ابعاد الگوی آشناسازی با اصول فکری امامین انقلاب اسلامی به عنوان علت صوری را از منظر امام ره بررسی نماییم.

الف: آشناسازی با مرتبه اولیه انسان

در مرتبه اولیه انسان، خواسته‌های صرف دنیوی و به تعبیر دیگر خواسته‌های سطح حیوانیت انسان مطرح می‌باشد (امام خمینی، ۱۳۹۲، ص ۲۴۷-۲۴۸ و بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۷۷/۱۰/۲۸) پایین‌ترین مرتبه انسان همین مرتبه است لذا اگر خواسته‌های انسان فقط در حد همین مرتبه باشد، انسان در رتبه بهایم و چهارپایان قرار می‌گیرد زیرا نفسان نفس شهوی است و خواسته‌های صرف حیوانی دارند (ملاصدرا، ۱۹۸۱، م، ج ۷، ص ۱۸۴) از منظر امام ره انسان در ابتداء در مرتبه یک حیوان است و لذا خواسته‌هایش در حد حیوانات در راستای شهوت و غضب می‌باشد از این رو معتقدند که اگر خواسته‌های انسان در حد خواسته هاس حیوانی صرف بماند، چون یک موجودی است که به حسب خلقت از همه موجودات بالاتر هست، شهوت، غضب، شیطننت او می‌تواند تا تقریباً لامتناهی بالا برود. (امام خمینی(پ)، ۱۳۷۸، ج ۱۱، ص ۴۵۰ - ۴۴۹) و لذا اگر نفس حیوانی انسان مهار نشود، از همه حیوانات درنده‌تر و مودی‌تر خواهد شد (امام خمینی، ۱۳۹۲، صص ۲۴۷ ۲۴۸) لذا از منظر امامین انقلاب خواسته‌های حیوانی انسان راجع به رفاه و حیثیتی که در این عالم هست، می‌باشد. در این زمینه مبنای امامین انقلاب اسلامی این است که گرچه بی‌اعتنایی به نیازهای طبیعی انسان مردود است، اما واقعیت دین فراتر از نیازهای مادی بشر است (امام خمینی(پ)، ۱۳۷۸: ج ۵، ص ۴۷۴) اسلام قوانین انسان‌ساز دارد از این رو جوابگوی نیازهای مادی انسان نیز خواهد بود. (امام خمینی(پ)، ۱۳۷۸: ج ۵، ص ۴۷۴) چراکه انسان نیاز به تقویت جسم و جان دارد (امام خمینی(پ)). : ج ۸، ص ۲۵۰ از این رو می‌توان گفت انقلابی که برآمده از دین است باید جوابگوی نیازهای مادی انسان هم باشد. (امام خمینی(پ)، ۱۳۷۸: ص ۴۷۴) بر این اساس از منظر امام خمینی سطح زندگی یک خانواده مسلمان از حیث مادی با توجه به زمان حاضر حد معینی ندارد (امام خمینی، ۱۳۷۲: ص ۶۲۳) و می‌تواند تمام نیازهای مادی خود را البته با رعایت اقتصاد پاسخ دهد (همان) اما نکته اساسی در مبنای امامین انقلاب این است که نظام اسلامی می‌بایست به فراخور موضوع، آموزه‌های اخلاقی، اعتقادی و فقهی را لحاظ کند. زیرا مقصد اصلی پیامبران سوق دادن همه انسان‌ها

به معرفت الله است (امام خمینی، ۱۳۵۸/۳/۸). لذا در نظام اسلامی باید همه نهادها در راستای عمق بخشیدن به معرفت دینی حرکت بکنند (مقام معظم رهبری، ۱۳۸۵/۰۷/۲۵)

ب: آشنا سازی با مرتبه متوسط انسان

در مرتبه متوسط، انسان به وسیله عقلانیت ابزاری، عرصه حیات بشری را با بها دادن به اموری همچون عدالت، آزادی، لذت و ذوق و خواست خود تزیین می کند (پارسانیا و اسلامی تنها، ۱۳۹۲، ص ۱۷) امامین انقلاب به خواسته های انسانی انسان همانند آزادی و اجرای عدالت و بهره مندی از حقوق انسانی هم پرداخته اند همانند اهمیت داشتن آزادی (امام خمینی (پ)، ۱۳۷۸، ج ۱۰، ص: ۴۶۷ و بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۴/۶/۸) لذا هدف انبیا، آزادی انسان ها بود (همان، ج ۱۱، ص: ۱۸۵) مقابله با اقتصاد بیمار سرمایه داری غرب و اشتراکی شرق، ارائه طرح ها و تبیین جهت گیری اقتصاد اسلام، حفظ منافع محرومین، گسترش مشارکت عمومی آنان، مبارزه با زراندوزان که بزرگ ترین هدیه و بشارت آزادی انسان به شمار می رود و اینکه صاحبان مال و منال در حکومت اسلام هیچ امتیاز و برتری ای از این جهت بر فقرا ندارند (بیانات امام خمینی، ۱۳۶۶/۵/۶) امنیت، عدالت آزادی، عدالت اقتصادی تعیین نظامی سیاسی، توجه به آرای مردم، استقلال و مبارزه با استعمار، عدالت. بیانات امام خمینی، ۱۳۵۷/۸/۶)

در این زمینه مبنای امامین انقلاب اسلامی این است که نیازهای این مرتبه انسان بالاتر از مرتبه حیوانی می باشد لذا از کارویژه های اصلی نظام اسلامی این است که به این سطح از نیازهای جامعه پاسخ داده شود. لذا ایشان در این راستا معتقدند که خضوع در مقابل مذهب و قانون، تجدیدنظر در تصویب نامه ها و تسلیم مذهب و قانون شدن، علامت شهامت و تمدن است و موافق نزاکت بین المللی است و سرپیچی از قانون و سرسختی در مقابل خواست ملت از عادات قرون وسطی و خلاف نزاکت است (امام خمینی (پ)، ۱۳۷۸: ج ۱، ص ۱۱۰) از این رو نیاز جامعه متمدن به حزب (امام خمینی (پ)، ۱۳۷۸: ج ۵، ص ۲۷۷) و یا لزوم آزادی در مطبوعات، اظهار عقاید و آراء امام خمینی، ۱۳۷۸: ج ۵، ص ۳۳) در این راستا تحلیل می شود. نکته اساسی در پاسخ به خواسته های انسانی جامعه این است که امام خمینی از یک طرف بر آزادی های مشروع، استقلال و عدم وابستگی و امثالهم، تأکید می کند و از سوی دیگر، بر وجود دین و آموزه های آن در پی ریزی و پاسخ به این سطح از نیازها اصرار می ورزند. لذا ایشان جریان کاپیتولاسیون را ظلم بر ملت مظلوم ایران به وسیله شاه مخلوع

می‌داند (امام خمینی (پ)، ۱۳۷۸، ج ۱۲، ص ۳۶۹-۳۷۰) زیرا جریان کاپیتولاسیون که ضد خواسته انسانی جامعه بود به دلیل همسو نبودن با آموزه‌های دین اسلام، موجب ستم‌ها و جنایات زیادی بر ملت ایران شد (همان)

پ: آشنا سازی با مرتبه عالی انسان

از منظر امامین انقلاب سطح متعالی شخص که همان سطح انسانیت انسان است در صورت فعلیت یافتن تقوا محقق می‌شود از این رو در اسلام تنها امتیاز و برتری، برای افراد متقی است که در مرتبه بالاتری نسبت به دیگران قرار دارند به این دلیل که مرتبه انسانیت آن‌ها بالاتر از دیگران است لذا آن چیزی که در اسلام خیلی مهم است، ارج گذاشتن به انسانیت انسان است که البته با علم و تقواست به دست می‌آید (امام خمینی (پ)، ۱۳۷۸، ج ۶، ص ۴۶۴ و بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۸۴/۵/۲۸) لذا افسوس عمیق امام ره این است که در هیاهوی کوشش‌های انسان برای نیل به امیال و مقاصد خویش و در غوغای درگیری انسان و طبیعت، حقیقتی بس گران‌بها به فراموشی سپرده می‌شود و آن نفس و جوهر شخصیت انسانی و به تعبیری دیگر «خود انسان» است (امام خمینی (الف)، ۱۳۷۸، ص ۵) بی‌شک نظام برآمده از انقلاب اسلامی مهم‌ترین وظیفه‌اش پاسخ به این سطح از نیاز جامعه می‌باشد. از این رو نظام سیاسی مطلوب از نگاه امام خمینی، نظام ارزشی و الهی است که حاکم، عهده‌دار تدبیر حکیمانه دنیوی و اخروی جامعه است. این سیاست صراط مستقیمی است که از دنیا آغاز و به آخرت ختم می‌شود و تمام ابعاد زندگی انسان را در برمی‌گیرد. امام خمینی این نوع سیاست را ویژه پیامبران (ع)، اولیا (ع) و علمای بیدار اسلام می‌دانند و از همین منظر، ایشان اسلام را مساوی با حکومت با همه شئونی که انبیاء دارد، می‌شمارد و احکام اسلام را قوانین این حکومت قلمداد می‌دانند؛ از این رو حاکم اسلامی، باید خود تربیت شده به آداب و ارزش‌های اسلامی باشد. بر این اساس در نگاه امام خمینی «چگونه حکومت کردن» ملازم با «چه کسی می‌تواند حکومت کند» است و این دو در ارتباط منطقی با هم هستند. (امام خمینی (پ)، ۱۳۷۸: ج ۱ ص ۱۱۴) بنابراین سطوح الگوی آشناسازی در آثار امامین انقلاب اسلامی، آشنا سازی با مرتبه اولیه، متوسط و عالی انسان می‌باشد.

۴-۵. اهداف الگوی آشناسازی، به عنوان علت غایی

علت غایی به معنی هدف و غایت یک عامل برای خلق شیء می‌باشد (لکزایی، ۱۳۹۱، ۶۲) هدف غایی الگوی آشناسازی در آثار امامین انقلاب، پرورش انسان مهذب و تربیت یافته مطابق با اعتقادات، اخلاق و احکام دین اسلام است لذا پیغمبران با اجرای احکام دین و مطرح نمودن نظارت و حکومت و وضع قوانین برای اجرا و برقرار شدن نظم اجتماعی عادلانه، به دنبال اصلاح اعتقادی و اخلاقی و تهذیب انسان بودند (امام خمینی، ۱۴۰۹ ه ق، ص ۷۷ و بیانات مقام معظم رهبری، ۱۳۶۸/۳/۲۲) بنابراین تربیت و تزکیه نفس و ساختن انسان متعالی، هدف اصلی الگوی آشناسازی در آثار امامین انقلاب می‌باشد در این صورت است که خالق هستی او را اشرف مخلوقات لقب داده‌اند (امام خمینی (الف)، ۱۳۷۸، ص ۵) از منظر امام ره صراط انسان از أسفل سافلین شروع و به اعلی علیین ختم می‌شود (امام خمینی (ب)، ۱۳۷۸، ص ۳۵۹) لذا اگر خود را مهذب به آموزه‌های نکند به اعلی علیین نمی‌رسد و به ورطه أسفل سافلین سقوط می‌کند. از این رو در آثار امامین انقلاب، انسان به سیر طبیعی به صورت انسانی نمی‌رسد و چنانکه باید و شاید حقیقت انسانی پیدا نمی‌کند، بلکه اگر تحت تربیت کسی واقع گردد که به حقیقت انسانیت خبیر است و می‌داند که در چه صورتی و با چه تربیتی این بذر انسانی، انسان می‌شود، ممکن است به حقیقت انسانیت برسد (امام خمینی (پ)، ۱۳۸۱، ج ۲، ص ۳۰۶) لذا با توجه به منابع و مبانی الگوی آشناسازی با اصول فکری امامین انقلاب اسلامی، اهداف الگوی آشناسازی، به عنوان علت غایی این است که:

الف: نظام اسلامی جامعه را از حیث اعتقادی به سمت معارف دینی سوق دهد (امام خمینی (پ)، ۱۳۷۸، ج ۴، ص ۴۵۰) از این رو لازم است کار معرفتی عمیق انجام بگیرد تا مبنای معرفتی به طور طبیعی انتشار پیدا بکند و عقبه عاطفی و فکری همه جامعه را برای خودش کسب کند آن وقت است که گام اساسی از حیث معرفتی البته با محوریت علما و متفکران برداشته می‌شود. (امام خمینی (پ)، ۱۳۷۸، ج ۸، ص ۲۱۷)

ب: نظام اسلامی جامعه را به سمت تحول معنوی و اخلاقی سوق دهد. لذا انسان باید هرچه بیشتر خودش را از حیث اخلاقی به خدا نزدیک کند (امام خمینی ۱۳۶۷/۱/۱۱) از این رو افراد جامعه با هدایت نظام اسلامی باید با بیداری و برانگیختگی درونی به سوی مبدأ مطلق برای نیل به بالاترین درک وجدانی وجودی از توحید در بستر حرکت به سمت اهداف انقلاب اسلامی برخیزند؛ (امام خمینی (ب)، ۱۳۷۸، ص ۲۱)

پ: نظام اسلامی جامعه را در مسیر تطبیق رفتار فردی و اجتماعی‌اش با قواعد و احکام اسلام رهنمون سازد به‌گونه‌ای که جامعه به لحاظ رفتاری مقید به شریعت باشد (امام خمینی (پ)، ۱۳۷۸: ج ۲۰، ص: ۳۴۲) بر این مبنا، هدف نظام اسلامی رهنمون ساختن جامعه به تحقق تعادل و عدالت در افراد و جامعه است به‌گونه‌ای که افراد جامعه به انجام دادن دستورهای فقهی اسلام مقید باشند و از آنچه خداوند نهی کرده اجتناب و دوری کنند. امام خمینی در راستای تبیین ویژه‌گی‌های انسان کامل معتقد است چهره ظاهری انسان کامل، مسائل فقهی است که مجموعه نظام اسلامی باید از این بُعد انسان کامل بهره مناسب را بجویند (امام خمینی (پ)، ۱۳۷۸: ج ۱۶، ص ۱۴۲) لذا معنای شعار دولت اسلامی این است که ما می‌خواهیم اعمال فردی، رفتار با مردم، رفتار بین خودمان و رفتار با نظام‌های بین‌المللی و نظام سلطه‌ی امروز جهانی را به معیارها و ضوابط اسلامی نزدیک‌تر کنیم (امام خمینی (پ)، ۱۳۷۸: ج ۱۱، ص ۴۶۸)

الگوی آشناسازی با مبانی و اصول فکری امامین انقلاب اسلامی بر اساس مفاهیم موجود در آثارشان

۵- بحث، نتیجه‌گیری و پیشنهادها

۵-۱- بحث

این پژوهش در پی پاسخگویی به این پرسش اصلی بود که مدل و روش علمی جهت آشناسازی نسل‌های گوناگون جامعه با مبانی و اصول فکری امامین انقلاب اسلامی مبتنی بر آثارشان، چیست؟ هدف از پاسخگویی به این پرسش، بررسی روش مناسب معرفی و آشناسازی با مبانی فکری امامین انقلاب اسلامی به نسل‌های مختلف جامعه خصوصاً نسل جدید در دهه پنجم انقلاب اسلامی می‌باشد. در این پژوهش گردآوری داده‌ها به صورت کتابخانه‌ای و مطالعه اسنادی و به صورت پژوهش کیفی یعنی استناد به آثار علمی و بیانات امامین انقلاب بهره‌گیری از چارچوب نظری علل اربعه در فلسفه دنبال شد و این مدعا را به معرض آزمون گذاشت که تحقق الگوی آشناسازی با ابعاد شخصیت فکری و عملی امامین انقلاب اسلامی مبتنی بر آثارشان، مستلزم تحقق چهار علت مادی؛ صوری؛ فاعلی و غایی می‌باشد و به یافته‌های ذیل دست یافت:

الف: در آثار امام ره مهم‌ترین منابع آشنا شدن با شخصیت فکری‌شان به عنوان علت مادی، سه منبع مهم دین در قالب حوزه‌های علوم نافع، یعنی منابع معرفتی، ارزشی و احکامی می‌باشد. در این راستا مقام معظم رهبری که مکتب و مبنای امام خمینی (ره) را مینا و قاعده‌ی فکری خود می‌دانند بعثت نبی مکرم اسلام را ترغیب و سوق دادن مردم به آشنا شدن با منابع معرفتی، ارزشی و احکامی می‌دانند.

ب: افراد، نهادها و کارگزاران الگوی آشناسازی با اصول فکری امامین انقلاب اسلامی، به عنوان علت فاعلی عبارت است از: ولی فقیه و خواص اهل حق (که شامل ایده‌پردازان، پیشتازان و ملازمان می‌باشد) به عنوان افراد؛ و نهاد حکومت و نهادهای فرهنگی همانند مساجد و کانون‌های فرهنگی به عنوان نهاد.

پ: سطوح، انواع و ابعاد الگوی آشناسازی با اصول فکری امامین انقلاب اسلامی، به عنوان علت صوری عبارت است از: امام خمینی ره و شاگرد مکتب ایشان مقام معظم رهبری با تکیه بر آراء و مبانی ملاصدرا در حرکت جوهری معتقدند سطوح و مراتب نفس که حقیقت یک انسان می‌باشد عبارت است از: ۱- مرتبه اولیه انسان ۲- مرتبه متوسط انسان ۳- مرتبه عالی انسان. لذا آشنا شدن با مراتب انسان، همانا آشنا شدن با الگوی آشناسازی با اصول و مبانی فکری امامین انقلاب می‌باشد.

ت: اهداف الگوی آشناسازی با اصول فکری امامین انقلاب اسلامی، به عنوان علت غایی عبارت است از: پرورش انسان مهذب و تربیت یافته مطابق با معرفت، ارزش‌ها و احکام دین اسلام. در مبانی فکری ایشان پیغمبران با اجرای احکام دین و مطرح نمودن نظارت و حکومت و وضع قوانین برای اجرا و برقرار شدن نظم اجتماعی عادلانه، به دنبال اصلاح اعتقادی و اخلاقی و تهذیب انسان بودند بنابراین تربیت و تزکیه نفس و ساختن انسان متعالی، هدف اصلی الگوی آشناسازی در آثار امامین انقلاب می‌باشد.

۵-۲. پیشنهادها

با توجه به اهمیت و ضرورت دست یافتن به روش مناسب معرفی و آشناسازی با مبانی فکری امامین انقلاب اسلامی به نسل‌های مختلف جامعه خصوصاً نسل جدید در دهه پنجم انقلاب اسلامی، پیشنهادات پژوهشی ذیل ارائه می‌گردد:

۱. تبیین ریشه‌های قرآنی و حدیثی الگوی آشناسازی با مبانی فکری امامین انقلاب اسلامی به نسل‌های مختلف جامعه.
۲. بررسی ماهیت، اهداف، اصول و روش‌های باورپذیری الگوی آشناسازی با معارف دین بر اساس مبانی فکری امامین انقلاب اسلامی.
۳. بررسی راه‌های عملیاتی نمودن روش معرفی و آشناسازی با مبانی فکری امامین انقلاب اسلامی به نسل‌های مختلف جامعه.

۶- منابع

۶-۱- منابع فارسی

۱. پارسانی، حمید؛ اسلامی تنها، اصغر (۱۳۹۲). عقلانیت سکولار و قدسی در ساحت جهان دانی، جهان داری و جهان‌آرایی، فصلنامه علمی-پژوهشی آیین حکمت، شماره ۱۶، ۷- ۴۲.
۲. شیرودی، مرتضی (۱۳۸۳). انقلاب اسلامی ایران و جنبش‌های جهان اسلام، فصلنامه رواق اندیشه، شماره ۳۰، ۲۱- ۳۷.
۳. خدادادی، حسن؛ حمزه کلانی، حمیدرضا منیری (۱۳۹۸). الگوی جستاری تشکیل دولت اسلامی با تأکید بر امت دولت ساز، فصلنامه علمی پژوهشی سیاست اسلامی، سال ۷، شماره ۱۶، ۱۵۶-۱۸۳.
۴. خنکدار طارسی، معصومه؛ سلحشوری، احمد (۱۳۸۷). عوامل تربیت فرهنگی از دیدگاه امام خمینی، فصلنامه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، سال ۲۱، شماره ۲۰، ۱۱۵-۱۳۳.

۵. جهان‌بین، فرزاد؛ معینی پور، مسعود (۱۳۹۳)، فرایند تحقق تمدن اسلامی از منظر حضرت آیه الله خامنه‌ای، فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی، شماره ۳۹، ۴۶-۲۹.
۶. سالم، مریم؛ سعیدی مهر، محمد؛ اکبریان، رضا (۱۳۸۹). تحلیل معنایی علیت در فلسفه ارسطو و ابن‌سینا، دو فصلنامه علمی - پژوهشی حکمت سینوی (مشکوه التور)، سال ۱۴، شماره ۴۴، ۱۶-۱.
۷. شاهرخی، سید حامد؛ عبدالله، عبدالمطلب؛ کربلایی پازوکی، علی (۱۴۰۱). نقش راهبردی مکتب امامین انقلاب در زمینه‌سازی ظهور با تأکید بر مکتب شهید سلیمانی، شماره ۶۱، ۱۴۹-۱۲۹.
۸. غلامی، محمدصادق؛ سعیدی شاهرودی، علی (۱۴۰۰). شناسایی و تبیین ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های گفتمان انقلابی گری از دیدگاه امامین انقلاب، مجله امنیت ملی، شماره ۳۹، ۳۵-۷.
۹. گودرزی، غلامرضا؛ ذوالفقارزاده، محمد مهدی؛ ابراهیمی کوشالی، حسین (۱۴۰۱). هدایت افکار عمومی در قرآن و منظومه فکری امامین انقلاب اسلامی، نشریه حکمرانی متعالی، شماره ۹، ۱۵۸-۱۲۳.
۱۰. لک زایی، نجف؛ دلیر، بهرام (۱۳۹۱). غایبات و اهداف نظام سیاسی متعالیه، فصلنامه علوم سیاسی، سال ۱۵، شماره ۵۹، ۷۴-۶۱.
۱۱. (۱۳۸۹). روش‌شناسی اندیشه سیاسی امام خمینی، فصلنامه رهیافت سیاسی و بین‌المللی، شماره ۲۳، ص ۱۰۰-۷۷.
۱۲. لک زایی، نجف؛ سنقری، محمد (۱۳۹۴). الگوی اسلامی پیشرفت بر اساس مفاهیم قرآن کریم، فصلنامه سیاست متعالیه سال ۳، شماره ۷، ۲۸-۷.
۱۳. محمدی، عباسعلی؛ افچنگی، مهدی؛ موسوی، سیدرضا؛ میرانی، ارسطو (۱۴۰۱). تربیت لقمانی در سیره امامین انقلاب اسلامی در رهیافت قرآن کریم، فصلنامه علمی پژوهشی پژوهش‌های انقلاب اسلامی، دوره ۱۱، شماره ۱، ۱۶۷-۱۴۷.
۱۴. محمدعلی زاده، اکبر؛ ولایتی، علی‌اکبر (۱۳۹۶). نقش علما و روشنفکران دینی در مدیریت و رهبری، فصلنامه علمی - پژوهشی مدیریت اسلامی، سال ۲۵، شماره ۱، ۱۴۱-۱۲۳.
۱۵. مصباح یزدی، محمدتقی (۱۳۶۶). آموزش فلسفه، تهران: سازمان تبلیغات.

کتاب‌ها

۱. ابن بطوطه، محمد بن عبدالله (۱۳۷۶). **رحله ابن بطوطه**، تهران: آگه.
۲. امام خمینی، روح‌الله (الف) (۱۳۷۸). **جهاد اکبر**، قم: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
۳. (۱۳۷۲). **استفتائات (للامام الخميني (س))**، قم: موسسه نشر و تنظيم آثار امام خميني.
۴. (ب) (۱۳۷۸). **آداب الصلاة (چاپ قدیم)**، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
۵. (پ) (۱۳۷۸). **صحیفه امام**، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
۶. (۱۳۸۱). **تقریرات فلسفه امام خمینی**، ۳ جلدی، چاپ اول، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
۷. (۱۴۰۹ ه ق). **ولایت فقیه (چاپ قدیم)**، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
۸. (۱۳۹۲). **تفسیر سوره حمد (چاپ قدیم)**، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی.
۹. **بیانیه گام دوم انقلاب رهبر انقلاب اسلامی خطاب به ملت ایران (۹۷/۱۱/۲۲)**.
۱۰. خانی، مهدی (۱۳۹۵). **طراحی و تدوین نقشه راه دولت اسلامی**؛ قم: بنیاد فرهنگ و اندیشه اسلامی.
۱۱. راس من، گرچن (۱۳۹۵). **روش تحقیق کیفی**، مترجم علی پارساییان، تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی، تهران.
۱۲. ساروخانی، باقر (۱۳۷۰). **دائرة المعارف علوم اجتماعی**، تهران: انتشارات کیهان.
۱۳. شرفی، محمود؛ عبدالملکی، هادی (۱۴۰۰). **منظومه فکری و تمدن ساز مقام معظم رهبری در چهار دهه انقلاب اسلامی**، شماره ۳، ۲۷-۱.
۱۴. شعیب، بهمن (۱۳۹۷). **الگوی اثربخش اسلامی ایرانی پیشرفت در جهان اسلام**، هفتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، دوره ۷، ۲۳۷-۲۵۰.
۱۵. (۱۳۹۷). **الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت از منظر حضرت آیت‌الله خامنه‌ای**، مجله نظریه‌های اجتماعی متفکران مسلمان، شماره ۱۵، ۹-۳۵.
۱۶. صدرالمتالهین شیرازی، ملاصدرا (۱۹۸۱ م). **اسفار**، ج ۷، بیروت: دار احیاء التراث.
۱۷. صدرالمتالهین شیرازی، ملاصدرا (۱۳۸۷). **شواهد الربوبیه**، ترجمه علی بابایی، تهران: انتشارات مولی.
۱۸. کلینی، محمدبن یعقوب (۱۴۰۷). **اصول کافی**، ترجمه علی اکبر غفاری، تهران: دارالکتب الاسلامیه.
۱۹. متقی هندی، علی (۱۹۸۹). **کنز العمال فی سنن الأقوال و الأفعال**، بیروت: مؤسسه الرسالة.

۲۰. مطهری، مرتضی (بی تا). آشنایی با علوم اسلامی، فقه، قم: صدرا.

منابع اینترنتی

۱. سایت جامع امام خمینی (ره): <http://emam.com>
۲. دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای <https://farsi.khamenei.ir>

